

Szabó Jánosné

TÁNCMŰVÉSZ ÉS KOREOGRÁFUS

Az elmúlt években készült egy történeti visszatekintés a Magyar Állami Népi Együttesről (MÁNE) filmtrilógia formájában. A trilógia mindegyik része az együttes kiváló vezetőinek fotóival indul. Rábai, Tímár, Sebő, Mihályi. Mindegyikük nagy egyéniség, a szakma elismert mesterei, s az együttes különböző korszakait képviselik.

A Jászsági Évkönyv történetében még nem fordult elő, hogy filmről készüljön leírás, értékelés. Ez lesz az első, melyben a jászberényi születésű kiváló táncművész, koreográfus, Mihályi Gábor munkásságát is bemutató alkotásról szólunk.

A film első része visszatekintés a MÁNE megalakulására. Különös tekintettel létrejöttének viharos körülményeire. Képet kapunk arról, hogy az akkori politikai helyzet milyen nagymértékben befolyásolta a kulturális élet eseményeit. Emberi sorsok, művészeti értékek kerültek süllyesztőbe, mert nem azt a nézőpontot képviselték, ami az akkori politikai, kulturális koncepció profiljába illeszkedett. Az első hivatásos együttese a honvédségnek volt, 1948-ban hozták létre, későbbre datálható a Molnár István vezette SZOT együttes, majd 1951-ben alakult meg a Magyar Állami Népi Együttes. Vezetését a békéscsabai születésű Rábai Miklósrá bízta. Mindenre fogékony, derűs természetű ember, akinek alapelve a néphagyományhoz való hűség volt. Ráadásul igen nagy népszerűség övezte személyiségét, többek között a televíziós *Ki mit tud?* versenyek zsűritagjaként ismerhette meg az ország. Mindemellett ő kezdeményezte a táncoktatás bevezetését, melyből következett, hogy az új tagok, új szellemiséget vittek az együttes működésébe. A filmben számos neves néprajzkutató, koreográfus, szociológus nyilatkozik az együttes munkájáról, létezésének fontosságáról. Kiemelendő, ahogyan az akkori táncosok visszaemlékeznek a közös munkára, hazai és külföldi fellépésekre. A tánckar mellett működött a kiváló énekkar és a zenekar, mely csupa cigányprímásból állt. Rábai Miklós azonban fiatalon, 53 éves korában meghalt.

Mint minden ilyen váratlan eset, sajnos kihatással volt az együttes további működésére, már-már az elbizonytalanodás jelei mutatkoztak. Végül az irányításban Tímár Sándor kapott jelentős feladatot. 1975-ben személyével új korszak kezdődött az együttes életében. Nagy kérdés, hogy mi az az út, ami továbbviszi ezt a nagyhírű csapatot. Nyilvánvalóvá vált, hogy minden másképp lesz, mint eddig, s ez Rábai Miklós együttesének igencsak idegen volt. Tímár Sándor munkájában maximalista volt, improvizációs lehetőségeket adott a táncosoknak, életszerűek voltak a produkciói. Személyét azonban nehezen fogadták el, átalakult a táncsoport. Levált a zenekar és az énekkar is. Bizonyos értelemben egyhelyben topogás jellemezte az együttes tevékenységét.

A trilógia második részében jut főszerep Mihályi Gábornak, akinek mindmáig Jászberényben van az otthona: naponta innen indul a „nagy kalandra és ide érkezik vissza erőt gyűjteni”. Nem csak itt született, de itt járt iskolába, a Lehel Vezér Gimnáziumban érettségizett, néptáncosként pedig a Jászság Népi Együttesben kezdte pályafutását. 1982 szeptemberétől a Magyar Állami Népi Együttes tánckarának tagja, majd szólistája. 1996-tól 1997 decemberéig megbízott művészeti vezető, karigazgató, 2001-től az együttes művészeti vezetője. Személye új szintet hozott az együttes életébe. 2001. január elsejétől létrejött egy új intézmény, a Hagyományok Háza, amely az együttes bázisa lett. Ez időtől fogva a MÁNE hármas feladatot látott el. Első és legfontosabb volt a folklór, második a jó értelemben vett populáris vonal, majd ezekkel együtt kapcsolódás a magas művészethez. Mihályi Gáborra nagy hatással volt egy korábban Londonban látott *Riverdance* produkció (ők a színpadi néptáncot képviselték). Ezt a felfogást szerette volna meghonosítani Magyarországon is. Így született meg a *Naplegenda* című mű. A filmbe li nyilatkozatok szerint ebben egyértelműen a megújulás jelei mutatkoztak. Megújulás keletről, nyugatról. Eddig azonban hiányzott a merész, szellemi hozzájárulás, átjárás a különböző műfajok között.

Művészeti vezetőként egyre több feladatot kapott, vállalt az együttesben. Először társrendezőként, később önálló koreográfusként irányítja a táncosok munkáit. Csúcsteljesítmény mutatkozik a táncban, elvont nyelvként próbálja kezelni, úgy megy át népi-ből a klasszikusba, avantgárdból a modernbe, hogy észre sem lehet venni. Irányításával funkcióváltás is történik a produkciók összeállítása során. Erőteljes kísérletet tesz újabb és újabb változatokra. A kísérletek azonban, mint ahogy az lenni szokott, megosztják a közönséget. Mihályi Gábor szerint úgy kell a hagyományból a legtöbbet profitálni, hogy az érintetlen maradjon. Szükséges azonban a beavatkozás – ehhez bizony kell a koreográfusi lelemény. Ötvözi a korszerűt, a kortárs elemeket a hagyománnyal, pl. a *Hajnali hold* és az *Édeskeserű* című művekben. Táncpedagógusok, táncosok nyilatkoznak munkásságáról. Költőnek tartják, produkciói könnyeket csálnak az emberek szemébe stb. A koreográfusok azonban egymást is inspirálják – örökök s egyben kísérletezők is.

A film kiemelkedő része számomra, amikor a táncosairól nyilatkozik. Nagyfokú empátiával viszonyul hozzájuk. Értékeli a bemutatott előadást, nem dorgál, inkább dicsér, de megjegyzi, ha van „egy kis javítanivaló”. Régóta együtt dolgoznak. Kiemeli a megfelelő emberi kapcsolat fontosságát. Elsősorban a táncosok és ő, majd közülük a fiatalabbak és ő között. Esetükben a tegeződésnek is van liturgiája. A kiváló produkciók mögött a hihetetlen tűrőképesség is adja a hátteret. El kell viselniük egymást, valamint tudni kell egymásra figyelni. Számára ez nagyon fontos, és ezt el tudja fogadtatni a táncosaival. Kell egyfajta összetartás a mindennapokban, a próbák és bemutatók során, de a sikeres turnék esetében is.

Nem tud elképzelni olyan világot, ahol az együttesnek nem lenne helye a mai kulturális életben, hiszen a hagyományokat áthozzák a jelen világába. Mi ez, ha nem egy hitvallás a táncművész úr részéről!

A harmadik rész teljes egészében egy új produkció elkészültével foglalkozik. 2014 Kárpátalja éve volt. Ennek jegyében tervezték feldolgozni a térség népzenei és néptáncos hagyományait. Ez hatalmas munkának ígérkezett, hiszen e tájegység néphagyományai eddig ismeretlenek voltak. Célja ezzel is újra és újra visszatérni a tradicionális anyagokhoz. A film végigpörgeti a munka minden fázisát, a gyűjtéstől a zenei-, ének- és táncanyag összeállításáig, a próbákig, bemutatóig, mindent. Mihályi Gábornak kiváló segítői voltak ebben, zenészek, koreográfusok, s nem utolsósorban az ott élők, akikkel szerinte élvezet volt együtt dolgozni. A gyűjtőmunka után kezdődött el az igazi nagy feladat, az anyag feldolgozása, színpadra vitele. A tánc mellett a zene, az ének, a viselet és a jól megválasztott díszletek hozzájárultak a sikerhez.

A produkció koreográfusa, Mihályi Gábor szerint az utolsó pillanatokban sikerült ezt a gyűjtést végezniük. Az ott élő idős emberek tudásának, tapasztalatainak rögzítése, átmentése egyfajta kapaszkodót biztosított a jelenbe, ezáltal jobban láthatóvá váltak azok a motívumok, melyek a készülő előadás lelkét adják. A mű címe: *Megidézett Kárpátalja*. A filmen munka közben látjuk a koreográfust. Megfigyelhetjük, hogyan irányítja a táncosok mozdulatait, akiknek szintén kihívást jelentett az új darab adaptálása, hiszen eddig nem ismert táncokat kaptak a „lábuk alá”. Látjuk, amint háttérből figyeli a begyakorolt lépéseket. Együtt él a szereplőkkel, hol a színpad szélén veri a ritmust, hol a színpadon mutatja be az általa elképzelt figurákat, emberségesen adja az instrukciókat.

Mi jellemzi Mihályi Gábor művészetét? Két egyszerű szóval tökéletesen definiálható: sokszínűség és minőség.

A MÁNE számára több mint 20 produkciót készített. Harangozó Gyula-díjas (1996) koreográfus, rendező, Magyarország Érdemes Művésze (2014), Seregi László-díjas (2016), Szolnok díszpolgára (2019), 1990–2001 között volt a Tisza Táncegyüttes művészeti vezetője, mely idő alatt több díjnyertes koreográfiát alkotott és nyert a szolnoki együttesrel. A Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja – Népművészeti Tagozat (2013).

Történetek a Magyar Állami Népi Együttesről. Filmtrilógia. Szerkesztő-rendező: Medgyesi Gabriella. Archimédia Produkció 2014–2016